REDEVOERING VAN MR P.J. OUD TOT OPENING VAN DE ALGEMENE VERGADERING DER VOLKSPARTIJ VOOR VRIJHEID EN DEMOCRATIE OP 28 FEBRUARI 1958 TE HENGELO..

Niet publiceren vóór Zaterdag 1 Maart 1958.

Op de vier en twintigste januari van dit jaar was het tien jaar geleden, dat wij in Amsterdam tezamen kwamen, voor de oprichting van onze Volkspartij voor Vrijheid en Democratie. Wij kwamen van drie kanten. De grootste groep werd gevormd door hen, die in 1946 de Partij van de Vrijheid hadden gevormd. Een andere groep vertegenwoordigden de vroegere vrijzinnig-democraten, die hun partij in 1946 met weinig vertrouwen hadden zien opgaan in de Partij van de Arbeid en wie al spoedig overtuigend was gebleken, dat zij in die partij niet op hun plaats waren. Een derde groep werd gevormd door weer andere vrijzinnigen, die politiek dakloos waren gebleven of geworden, doch die in deze dakloosheid toch geen bevrediging hadden kunnen vinden.

Hen allen bezielde eenzelfde streven. Zij wilden een ernstige, poging doen, om te komen tot één enkele partij op liberale grondslag.

De ouderen onder hen hadden nog de tijd meegemaakt, dat vrijzinnig Nederland zich had verdeeld over drie politieke partijen. Zij hadden echter ook ervaren, dat in de tijd vóór 1917, toen er van een evenredig kiesstelsel nog geen sprake was, deze partijen bij de stembus de handen toch telkens weer wisten ineen te slaan. Onder het stelsel van evenredig kiesrecht maakte de verdeling in drieën weldra voor een in twee partijen plaats, een liberale en een vrijzinnig-democratische. Hoe scherp deze vaak tegenover elkander stonden, hun onderlinge geestverwantschap trad toch ook herhaaldelijk aan de dag. Zo trokken zij, als het om de geestelijke vrijheid ging, altijd met overtuiging één lijn. In de moeilijke crisisjaren hadden beide partijen van 1933 tot 1937 in een kabinet van brede basis tezamen gewerkt en die samenwerking was door geen wanklank verstoord. Er was dan ook geen sprake van, dat bij de verkiezingen van 1937 liberalen en vrijzinnig-democraten elkander in de haren zaten op de wijze als wij dit in de tegenwoordige tijd van regeringsbondgenoten als de socialisten en de katholieken gewend zijn.

Was het nu na de bezettingstijd een te stoute gedachte te menen, dat de tijd gekomen was om één krachtige liberale partij te vormen? Dat men in de kringen van de Partij van de Vrijheid niet van die mening was, daarvan gaf de voorzitter van die partij, de heer Stikker, aanstonds blijk. Nadat ik in Augustus 1947 in het Algemeen Handelsblad gastvrijheid had gevonden om er een balletje van op te werpen, reageerde de heer Stikker aanstonds in

datzelfde blad zeer positief. Op zeer gelukkige wijze formuleerde hij daarbij, wat het karakter van de nieuwe partij zou moeten zijn. Zij zou moeten zijn "een sterke progressief gezinde partij, die allen omvat, voor wie de geestelijke vrijheid primair is, de sociale gerechtigheid plicht en die het economische leven niet willen zien verstarren in het keurslijf van een socialistische dogmatiek, die uiteindelijk in staatsabsolutisme moet eindigen".

Met de aldus door de heer Stikker aangegeven grondslag hebben allen, die aan de voorbereidende besprekingen deelnamen, zich aanstonds kunnen verenigen. Daardoor baarde de verdere uitwerking ineen beginselprogram in feite geen enkele moeilijkheid. Voor het jaar 1947 ten einde was, was het voorbereidende werk voltooid en nog vóór de januarimaand van 1948 was verstreken, kwam de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie onder voorzitterschap van de heer Stikker in oprichtingsvergadering bijeen. Weinig konden wij toen vermoeden, dat dit voorzitterschap van zo korte duur zou zijn, omdat de heer Stikker reeds in de zomer van datzelfde jaar zou worden geroepen tot het belangrijke ambt van minister van Buitenlandse Zaken, dat hij, zoals gij weet, vier jaar later verwisseld heeft voor een gewichtige diplomatieke post, die van Nederlands ambassadeur bij de regering, van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland.

Dat door de gang der politieke gebeurtenissen aan de actieve werkzaamheid van de heer Stikker in de Partij een einde is gekomen, mag zeker geen reden zijn om niet met dankbaarheid te gedenken, wat hij in de moeilijke jaren na de oorlog, toen de liberale partij-organisatie weer moest worden opgebouwd, daarvoor heeft gedaan.

Hoe verheugend het gebeuren van januari 1948 ook was, alleen de uitkomst zou kunnen bewijzen of uit dit bijeenbrengen van alle vrijzinnigen in één politieke organisatie inderdaad een krachtige liberale partij zou kunnen groeien. Natuurlijk zijn er geweest, die aan die mogelijkheid hebben getwijfeld. Zij spraken van de oprichting van de V.V.D. als van een experiment. Zelf heb ik het verstandig gevonden de mond niet aanstonds al te vol te nemen. Diegenen van U, die in de oprichtingsvergadering aanwezig zijn geweest, zullen zich stellig herinneren, dat ik ertegen gewaarschuwd heb van de vierentwintigste januari 1948 reeds bij voorbaat te gaan spreken als van een historische dag. Of een bepaalde dag een historische dag kan worden genoemd, vermag, zo zeide ik, eerst de geschiedschrijver te beoordelen.

Ook thans wil ik hem dit oordeel nog gaarne laten. Wat wij vandaag echter wel mogen getuigen is, dat zij, die in de oprichting van onze Partij een gewaagd experiment hebben gezien, het gelijk niet aan hun kant hebben gekregen. Het is de Partij in die tien jaren goed

gegaan. Zo wij in het begin begrijpelijkerwijze nog wat onwennig tegenover elkaar hebben gestaan, zo is dit toch maar van zeer korte duur geweest. Reeds lang zijn wij volkomen vergeten, dat wij uit verschillende kampen zijn gekomen. Wij mogen gerust zeggen, dat wij allen liberalen zijn van hetzelfde vlees en bloed. Natuurlijk betekent dit niet, dat wij het altijd in alles samen eens zijn.

Er zijn in de Partij schakeringen. In welke partij zijn die er niet? Ook wij kennen onze rechter-en onze linkervleugel. Maar als ik mij nog eens het beeld mag veroorloven, dat ik in 1948 gebruikt heb, wij kunnen in onze Partij de afstand tussen de beide vleugels sneller te voet afleggen dan men het in de meeste andere partijen op de fiets zal kunnen doen. Ja, ik zou thans zelfs geneigd zijn van de fiets een bromfiets te maken.

Wij hebben de liberale vertegenwoordiging in de Staten- Generaal in deze tien jaren op een verheugende wijze zien groeien.

In 1948 gingen wij in de Tweede Kamer van zes op acht leden, in 1952 van acht op negen. In 1956 waren wij de enige der middelgrote partijen, die aan de, zuigkracht der politieke grootmachten, de P.v.d.A. en de K.V.P. weerstand wisten te bieden. Stonden wij in 1946 in de rij der partijen, naar het stemmenaantal op de zesde plaats, wij zijn thans tot de vierde plaats geklommen. De antirevolutionairen, die de derde plaats innemen, waren ons bij de laatste stembus niet eens zo heel ver meer voor.

Wat ons echter met het oog op de toekomst met een bijzonder vertrouwen mag vervullen, is de zeer verheugende ontwikkeling van de liberale jongerenorganisaties. Terwijl in de meeste andere partijen wordt geklaagd over de verminderende belangstelling van, de jeugd, is bij ons precies het tegenovergestelde waar te nemen. De deelneming aan de congressen der Jongerenorganisatie Vrijheid en Democratie wordt met ieder jaar groter. Daartoe draagt ongetwijfeld bij, dat de J.O.V.D. zich beijvert voortdurend nieuwe problemen aan de orde te stellen en daarvoor constructieve oplossingen aan te geven. Zeker, de organisatie is zelfstandig. Zij is geen bijwagen van de V.V.D. Wij stoelen echter op hetzelfde beginsel en onderhouden de beste betrekkingen.

Het is echter niet alleen de J.O.V.D. die bloeit. Ook de Liberale Studentenverenigingen vertonen een verheugende ontwikkeling. Zo bereidt onze jeugd zich voor op de taak, die haar in de naaste toekomst wacht. Men kan daarop niet genoeg de aandacht van de ouderen vestigen. Hun roep ik toe: ruimt in Uw besturen ook aan de jongeren een plaats in. Wij moeten ervoor zorgen, dat overal in de Partij, ook in haar vertegenwoordiging in Raden,

Staten en Kamers, een goede evenredigheid wordt betracht tussen de verschillende leeftijdsgroepen. Wij hebben het voorrecht, dat wij de aanhangers van onze beginselen in toenemende mate ook onder het jongere geslacht aantreffen. Maar wij moeten van deze gunstige omstandigheid dan ook het volle profijt weten te trekken. Dat dit overal in de Partij in voldoende mate wordt beseft, zou ik niet durven zeggen.

Welke is nu de verklaring van het feit, dat wij zonder ons aan overdrijving schuldig te maken mogen zeggen, dat er sedert het einde van de oorlog van een wederopleving der liberale gedachte mag worden gesproken? Ik zie die hierin, dat de gang van zaken sedert 1945 steeds duidelijker bewijst, dat de juiste verhouding tussen dwang en vrijheid uit het oog dreigt te worden verloren.

En het is deze verhouding, waarom het in laatste instantie in de wereld toch altijd weer gaat. Krachtens geheel zijn beginsel staat voor de liberaal altijd voorop, dat aan de mens de volle gelegenheid moet worden geboden tot de ontplooiing van al zijn gaven.

Daarom zal hij zich, altijd weer moeten afvragen, wat de vrijheid van de mens vordert. Van dat oogpunt uit beziet hij ook de taak van het overheidsgezag. De overheid is er om te zorgen, dat het met goede orde onder de mensen toega. Goede orde betekent wederzijdse erkenning van elkanders rechten. Daartoe is het gezag onmisbaar. Vrijheid en gezag behoren onverbrekelijk bij elkaar. Wij stellen daarbij de vrijheid voorop, omdat het gezag er is, ten dienste van de mens en niet de mens ten dienste van het gezag. Het gezag verspeelt zijn recht, indien het uit het oog verliest, dat het is geroepen zoveel het in zijn vermogen is het recht van de mens op volledige ontplooiing van zijn persoonlijkheid voor verwezenlijking vatbaar te maken. Het gevaar, dat dit uit het oog wordt verloren, is vooral aanwezig als de socialistische invloed op het regeringsbeleid te groot wordt. Gij moet niet denken., dat ik hierbij denk aan boos opzet van de zijde der socialisten. Ik ben ervan overtuigd, dat zij met de beste bedoelingen zijn bezield. Maar ook hij, die van de beste bedoelingen vervuld is, kan dwalen. Voor mij staat vast, dat de socialisten dit doen, als zij menen de vrijheid van de mens te bevorderen door de Staat tot de almachtige te maken.

Hiermede raak ik aan de verhouding tussen Staat en individu en daarmede aan een der meest brandende problemen van onze tijd.

Ik heb er het hoofdthema van gemaakt bij mijn laatste rede bij het algemeen politiek debat. Ik heb het daarbij aldus gesteld. Er is tweëerlei mogelijkheid, waardoor de vrijheid van de mens in het gedrang komt. Het ene gevaar is, dat de Staat het leven zodanig in de boeien

slaat, dat ons de gelegenheid om adem te halen als het ware wordt benomen. Het andere gevaar is, dat maatschappelijke krachten zich ontwikkelen, die leiden tot machtsposities, die een bedreiging vormen voor de vrijheid van beweging van brede groepen der bevolking. Het is duidelijk, dat de taak van de Staat in het ene geval een gans andere is dan in het andere. Als de Staat zelf de oorzaak is van de belemmering der vrijheid, is de aangewezen weg, dat hij zijn boeien gaat slaken. Spruiten de belemmeringen voort uit de ontwikkeling der maatschappelijke verhoudingen, dan is niet, onthouding van de overheid, doch integendeel haar ingrijpen plicht. Ik durf vol te houden, dat dit altijd de liberale zienswijze is geweest. Het hing alleen van de omstandigheden af, of het onthouden dan wel het ingrijpen op de voorgrond moest worden gesteld. Wie meent, dat staatsonthouding het wezen van het liberalisme is, toont gebrek aan historisch inzicht.

Het is thans ongeveer dertig jaar geleden, dat de Engelse liberale partij haar rapport deed, verschijnen over de industriële toekomst van Groot-Brittannië. Daarin werd de liberale zienswijze als volgt omschreven: "liberalisme komt op voor vrijheid, naar het is een dwaling te menen, dat een politiek van vrijheid altijd negatief moet zijn, dat de Staat de vrijheid alleen kan helpen door zich van optreden te onthouden, dat onder alle omstandigheden de mensen het meest vrij zijn, als hun regering het minst doet". Ook in Nederland is dit door het liberalisme aldus begrepen. Wie de geschiedenis van onze sociale wetgeving kent, weet, dat de namen van verschillende liberale staatslieden daarbij met ere mogen worden genoemd. Ja, de stoot tot deze wetgeving is van liberalen uitgegaan.

Men moet echter bij het ingrijpen van staatswege maat weten te houden en zich vooral niet verbeelden, dat de overheid in staat is alle kwalen van het maatschappelijk leven te genezen.

Wij ondervinden de juistheid van deze zienswijze in de laatste tijd wel zeer aan den lijve. De hoogconjunctuur, waarin wij ons gedurende enige jaren hebben mogen verheugen, begint weifelingen te vertonen. Men is er niet geheel gerust op, dat niet een depressie op komst is. Wat heeft men ons nu in het bijzonder van socialistische zijde na de oorlog steeds voorgehouden? Dat de overheid niet slechts tot taak had, doch ook, over de middelen beschikte om de conjunctuur in de hand te houden. Men sprak met een medelijdend schouderophalen over de regeerders van vóór de oorlog, die niet hadden begrepen, dat men in, dagen van depressie de overheidswerkzaamheid niet moet beperken, doch uitbreiden en dat in dagen van hoogconjunctuur het tegenovergestelde behoort te geschieden.

Laat, zo zeide men, de overheid zich op de achtergrond houden, als er in het particuliere bedrijfsleven genoeg werkgelegenheid is en laat de overheidswerkzaamheid toenemen, als het bedrijfsleven werkkrachten moet ontslaan. En, zo voegde men daaraan toe, laat de overheid in goede tijden reserves vormen, om als de depressie komt, door belastingverlaging een stuwende invloed te kunnen oefenen. Men stelde aldus de zaak echter veel te simplistisch. Het is ge makkelijk gezegd, dat de overheid in dagen van hoogconjunctuur haar werkzaamheid moet beperken, doch er zijn tal van overheidswerken, die eenvoudig niet beperkt kunnen worden, omdat zij rechtstreeks verband houden met de expansie van het particuliere bedrijfsleven. Men denke maar eens aan de energievoorziening, aan de aanleg van verkeerswegen, aan het graven van kanalen en havens. Regeerders, die een politiek zouden volgen van stopzetten van al deze werken zouden stellig in een minimum van tijd van achter de regeringstafel zijn weggehoond.

Er is dan ook in werkelijkheid van deze politiek niet veel terecht gekomen. Dit blijkt al heel duidelijk, nu wij zijn gekomen in een periode, waarin wij in sommige streken van ons land een niet onbedenkelijke toeneming van de werkloosheid moeten waarnemen. In het licht van wat men ons heeft voorgehouden moest die werkloosheid voor de regering geen probleem zijn. Zij had, om zo te zeggen, de openbare werken maar uit het laadje te trekken, het in de jaren van overvloed gevormde financiële potje maar te openen, de belastingen naar behoeven te verlagen, en er zou onmiddellijk weer voldoende werkgelegenheid zijn. Men zou het immers zo veel beter doen dan Colijn en zijn medewerkers het in de crisisjaren dertig hadden gedaan. Voor onze regeerders van vandaag moest het, als men zich herinnert hoe zij in de dagen der hoogconjunctuur zich op de borst sloegen, maar een kleinigheid zijn om de moeilijkheden op te lossen.

Hoe is echter de werkelijkheid? In de vergadering der Tweede Kamer moet een lid van een der regeringspartijen, de anti-revolutionaire heer Biewenga, wie evenals ons allen de stijging der werkloosheid verontrust, uitspreken, dat er niet alleen daarover verontrusting is, doch ook met betrekking tot de besluitvaardigheid en slagvaardigheid der regering. En dat tegen een regering, waarin socialisten zitten, die het alles zo precies wisten! Vervult U dit - zo vroeg mij dezer dagen iemand als Gij denkt aan het optreden der socialisten tegen U, in de tijd, dat Gij lid van het kabinet-Colijn waart, niet met leedvermaak? Mijn antwoord was: met leedvermaak, neen. Daarvoor is het probleem veel te ernstig. Maar met ergernis vervult het mij wel. Met ergernis over het feit, dat men zo'n hoge toon heeft gevoerd tegenover

hen, die vóór de oorlog het beleid hebben gevoerd en thans blijk geeft niets te kunnen verwezenlijken van datgene, wat men als de eenvoudigste zaak van de wereld heeft voorgesteld. Dat het een onmogelijkheid is in dagen van hoogconjunctuur, als de zich uitbreidende particuliere werkzaamheid om nieuwe voorzieningen van overheidswege schreeuwt, die voorzieningen te gaan beperken, hebben vooral onze gemeentebesturen ervaren.

Zij worden thans te kijk gezet als de onverantwoordelijken, die in de laatste jaren maar raak geïnvesteerd hebben en daardoor tot over hun oren in de vlottende schuld zijn geraakt. Het is echter bovenal het centrale dirigisme, dat de gemeentelijke kapitaalvoorziening in zo grote moeilijkheden heeft gebracht. De regering wenste de kapitaalrente binnen zekere grenzen te houden. Daarom verbood zij de gemeentebesturen leningen op de kapitaalmarkt aan te gaan tegen een hogere rente dan zij redelijk achtte. Zij kon dit nu wel decreteren, maar zij kon daarmede de kapitaalgever niet dwingen genoegen te nemen met een lagere rente dan hij elders krijgen kon. Zo was het de regering zelf, die de gemeentebesturen dwong kapitaalsuitgaven te dekken met leningen voor korte termijn. Het gaf de president van de Nederlandse Bank aanleiding tot bitter beklag over het gebrek aan werkelijkheidszin van de gemeentebesturen. Het was echter het gebrek aan werkelijkheidszin der regering, dat de hoofdoorzaak is van de miserabele toestand, waarin de gemeentelijke kapitaalvoorziening is geraakt. Diezelfde regering had bovendien de toestand nog verergerd, doordat zij enige jaren geleden het verstrekken van voorschotten voor de woningbouw aan de gemeentebesturen had stopgezet, een maatregel, waarvan zij thans, noodgedwongen, is teruggekomen. Ik kan rillen bij de gedachte aan de critiek, die van socialistische zijde zou zijn losgebarsten over de hoofden van niet-socialistische regeerders, die een dergelijk beleid zouden hebben gevoerd.

Onze regeerders hebben ook in ander opzicht waarlijk geen reden, om zich te verhovaardigen op de door hen bereikte resultaten. Schreit het niet ten hemel, dat wij zoveel jaren na de oorlog nog zitten met een woningnood, die wel permanent schijnt te worden. Hier is het in het bijzonder het dralen met de oplossing van het huurprobleem geweest, dat ernstige gevolgen heeft gehad. Men heeft daardoor de huurder afgeleerd, dat hij een redelijk deel van zijn inkomen moet beschikbaar stellen voor het woongenot. Men heeft bovendien een meer doelmatige distributie van de woonruimte erdoor belemmerd. Velen blijven gehuisvest in een woning, die voor hun gezin te groot is, omdat zij voor een

kleinere woning meer zullen moeten betalen. De laatste huurverhoging moest wel door de huurder worden betaald, doch mocht aan de verhuurder niet aanstonds ten volle ten goede komen. Ter tegemoetkoming aan een socialistisch stokpaardje moest de helft van die verhoging worden geblokkeerd met het bijkomend gevolg van een grote vermeerdering van ambtelijke rompslomp in een tijd,
dat de overheid toch al niet in staat is haar dienaren naar behoren te bezoldigen.

Dat het regeringsbeleid op deze en andere punten zoveel te wensen heeft gelaten is wel voor het grootste deel daaraan toe te schrijven, dat het niet gedragen wordt door een eenheid van, gedachte, De regering is een huis, dat in zichzelf verdeeld is.
Er is een gestadig touwtrekken tussen de socialisten en de niet-socialisten. Nergens is dit zo duidelijk gebleken als bij de politiek der bestedingsbeperking. Daarbij ging het in de eerste plaats om de vraag of die beperking zou worden gevraagd van de particulieren of van de overheid. Het ligt in de lijn van hun beginsel, dat de socialisten aan de particuliere beperking de voorkeur geven. Daarom staat voor hen belastingverhoging op de voorgrond. De voorstellen tot belastingverhoging zijn in het laatste jaar dan ook niet van de lucht geweest. Eerst scheen het nog een ogenblik, alsof de rechterzijde ertoe zou medewerken voor de al te grote voortvarendheid van de minister van Financiën een stokje te steken. Herinnert gij U nog de motie van de katholieke heer Janssen uit het voorjaar van 1957, die aan bezuiniging de voorrang wilde geven boven belastingverhoging? Wat heeft men in katholieke kring gejuicht over het succes van deze motie, die door de niet-socialistische Kamermeerderheid werd aangenomen. Ik heb van het begin af sceptisch gestaan tegenover het met de motie te bereiken resultaat. Als het erop aankomt, durven de katholieken toch niet door te zetten. Op 2 en 3 januari van dit jaar is dit weer eens heel duidelijk gebleken. De katholieken achtten de nieuwe belastingverhoging, door minister Hofstra voorgesteld, op zijn minst prematuur. Toch heeft de minister zijn zin gekregen. O, ik weet wel, nadat hij van zijn program twintig millioen had prijsgegeven. Dit was echter, voor hem niet meer dan een spierinkje om een kabeljauw te vangen. Het spierinkje werd bovendien niet eens door het Rijk geofferd. De gemeenten zouden de rekening van de tegemoetkomendheid van de minister hebben te betalen.

Wat heeft men ter rechterzijde gejuicht over dit succes. Maar men tracht daarbij te doen vergeten, dat het succes veel groter zou kunnen zijn geweest, als men de minister radicaal de voet dwars had gezet. Daarvoor is men echter ter rechterzijde, in het bijzonder in het

katholieke kamp, bevreesd. Al leven katholieken en socialisten als de hond en de kat, de katholieken durven toch niet zonder de socialisten te regeren. Toen ik in mijn openingsrede van verleden jaar zeide: probeert het eens met een rechtse regering, desnoods als minderheids-kabinet, gij kunt verzekerd zijn, dat wij tegenover zo'n kabinet een zeer loyale houding zullen aannemen, riposteerde de heer Romme, dat hij niet wilde regeren onder de zweep van de liberalen. Mijn antwoord is toen geweest: regeert gij dan liever onder de knoet van de socialisten? Want daarop komt de tegenwoordige regeringspraktijk neer. Onder die knoet aanvaardt men de huurblokkering en de belastingverhoging en laat men zich op het stuk van de landbouwpolitiek op wegen drijven, die men eigenlijk niet wil gaan. Herinner U nog maar eens het gebeurde bij de behandeling van de laatste landbouwbegroting van minister Mansholt. De katholieke afgevaardigde, de heer Droesen, stelde toen een amendement voor om op de begroting de gelden te brengen voor de uitbetaling der aan de boeren toekomende melkgelden, die de minister wilde blijven blokkeren. Anti-revolutionairen, christelijk-historischen en liberalen zegden aan het amendement hun steun toe. De aanneming scheen verzekerd. Het kwam echter aan de stemming niet toe. Op het onaanvaardbaar van de minister trok de voorsteller het amendement prompt in. Toen de socialistische knoet zwaaide, kromden zich de katholieke ruggen.

De mij in verband met de radio-uitzending toegemeten tijd dwingt mij thans van de binnenlandse politiek af te stappen om Uw aandacht te vragen voor hetgeen zich in de laatste tijd heeft afgespeeld op het stuk van onze verhouding tot Indonesië.

Gij zult U herinneren, dat het in 1949 voor de vertegenwoordigers van onze Partij in de Staten-Generaal een moeilijke beslissing is geweest, toen zij hun stem gegeven hebben aan de wet, die de souvereiniteitsoverdrachf aan de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië bevestigde. Het was een afschuwelijk dilemma, waarvoor wij ons toen zagen geplaatst. De verantwoordelijkheid drukte ons te zwaarder, waar onomstotelijk vast stond, dat onze tegenstem ten gevolge zou hebben, dat de grondwettelijke meerderheid van tweederde voor de wet niet zou worden verkregen. Het was vooral onze vrees voor de chaos, die dan zou ontstaan, die ons aanvaarding van de wet als het geringste kwaad deed voorkomen. Dat dit goed gezien is geweest heeft de ontwikkeling van de sedert 27 december 1949 verlopen jaren wel heel duidelijk gemaakt.

Niemand zal zich thans nog enige illusie maken over hetgeen gebeurd zou zijn, indien de

goedkeuring, van de overeenkomsten der Ronde Tafel Conferentie was geweigerd.

Wat ons bij de souvereiniteitsoverdracht in het bijzonder zorg baarde, was de nakoming van het recht op zelfbeschikking, dat aan de verschillende bevolkingsgroepen van Indonesië was toegezegd. Een op voorstel van onze Tweede Kamerfractie in de wet tot goedkeuring van die overdracht opgenomen amendement legde de, regering het waken voor die nakoming als een bijzondere plicht op. Onze eerste grote teleurstelling is nu geweest, dat de Nederlandse regering zich aan deze plicht niets gelegen heeft laten liggen. De inkt, waarmede de overeenkomsten waren geschreven, was nog niet droog of de deelstaten werden opgeruimd. De federale staatsvorm werd vernietigd en de eenheidsstaat uitgeroepen.

Wat dit in het bijzonder voor de Zuid-Molukken heeft betekend behoef ik U niet meer te zeggen.

Onze Kamerfracties hebben zich, wat het optreden tegen deze rechtsschending betreft, niets te verwijten. Aanstonds hebben wij getracht de regering te bewegen te doen, waartoe de wet op de souvereiniteitsoverdracht haar verplichtte. De regering gaf er echter de voorkeur aan de zaken op haar beloop te laten en een daartegen, van onzentwege gerichte motie werd door de Tweede Kamer verworpen. Het moet toen de Indonesische regering reeds duidelijk zijn geworden, dat, zij, wat de Nederlandse regering betrof, rustig haar gang kon gaan. Een later door ons herhaalde poging om althans de zaak der Zuid-Molukken voor het internationale forum te brengen, bleek evenzeer een kloppen aan dovemansdeur.

De ene rechtsschending is daarna op de, andere gevolgd, totdat in de laatste maanden de climax is bereikt. De gebeurtenissen liggen U allen zo vers in het geheugen, dat ik ze niet behoef op te sommen. Zij leggen ons zware verplichtingen op tegenover hen, die genoodzaakt zijn het land, dat hun lief was geworden te verlaten om in het oude vaderland een nieuw bestaan op te bouwen. Ook voor de Nederlandse economie is de loop van zaken een zware slag. Toch willen wij er niet aan wanhopen, dat ons volk hem te boven zal weten te komen.

De grootste tragiek van het gebeuren is echter, dat de Indonesische volken zelf het ergste slachtoffer dreigen te worden. Indonesië staat aan de rand van de chaos. Het gezag van zijn regering is vrijwel tot nul gereduceerd. Het communisme slaat zijn worgende klauwen uit. En de bevolking zal reden hebben zich af te vragen of het Nederlandse regime nu moest worden verdreven om voor de barbaarse methoden van de communistische dicta-

tuur plaats te maken.

Intussen zullen wij alle hoop nog niet verliezen.

Er bestaat altijd nog een kans, dat in Indonesië zelf de tegenkrachten het zullen winnen; Welk een zegen zou het zijn, indien er eindelijk een regering zou kunnen optreden, met welke een redelijk gesprek zou kunnen worden gevoerd. Er zit niet anders op dan dit af te wachten, want zo er één ding zeker is, dan is het, dat het niet de minste zin heeft ook naar enige poging aan te wenden met de tegenwoordige Indonesische machthebbers, indien men hen althans nog machthebbers kan noemen, tot een gesprek te geraken.

Wat zich in Indonesië afspeelt, is intussen niet anders dan een onderdeel van de strijd, die de wereld verdeelt.

Die strijd gaat tussen twee lijnrecht tegenover elkander staande levensbeginselen. Het is de strijd tussen vrijheid en tyrannie.

Het is een bittere gedachte, dat na de zegepraal, dertien jaar geleden over het nationaal-socialisme en het fascisme behaald, een nog groter gevaar de vrije wereld is gaan bedreigen. Daartegen is maar één methode, van verweer mogelijk, de nauwe aaneensluiting van de vrije wereld. Aaneensluiting van de vrije volken in Europa onderling, in hechte verbondenheid met de vrije volken aan de andere zijde van de oceaan. Eenvoudig is ook dit probleem niet, maar wij hebben het op te lossen in ons aller belang. Voor een klein volk als het onze liggen daarbij bijzondere moeilijkheden.

De groten lopen zo gemakkelijk over de kleinen heen. Men heeft, daarom bij iedere onderhandeling terdege op zijn hoede te zijn.

Het woord Europa wordt ook thans nog wel eens misbruikt voor het behartigen van nationale belangen. Zeker, er is op dit stuk een grote vooruitgang te boeken. De tijd van het cynisme van Bismarck is gelukkig voorbij. Deze stond tegenover de Europese gedachte al zeer wantrouwend. Rusland en Engeland, zo zeide hij eens, willen ons als Europeanen spannen voor een wagen, waarvan zij wel weten, dat wij als Duitsers er geen belang bij hebben om hem te trekken. "Wie van Europa spreekt, heeft ongelijk", was een andere van zijn uitspraken.

Zo is het thans gelukkig niet meer. Wie van Europa spreekt, spreekt thans van een zeer reële zaak. Europa te smeden tot een sterke eenheid is voor allen, die de vrijheid behouden willen, een levensbelang. Maar al mogen wij het cynisme van Bismarck met overtuiging van ons werpen, toch moeten wij terdege blijven uitkijken of anderen het Europees belang niet te

zeer gaan interpreteren in de richting van het eigen nationaal belang. Wij moeten het ideaal der Europese eenheid nastreven met vastberadenheid, doch daarbij de reële kijk op onze gerechtvaardigde nationale belangen niet uit het oog verliezen.

Gij herinnert U, dat het een van de hoofdbezwaren tegen het verdrag tot instelling van een Europese Economische Gemeenschap is geweest, dat onze regering verzuimd had te doen, wat de anderen wel gedaan hadden, voorbehoud te maken daar, waar het voor de levensbelangen van ons volk werd gevorderd. Nochtans hebben de meesten onzer, toen zij over de al of niet aanvaarding van het verdrag zich hadden uit te spreken, het zwaarst laten wegen, wat naar hun, mening het zwaarste was, de bevordering van de Europese eenheid. Wel hebben wij daarbij gevraagd, dat de regering bij de bekrachtiging van het verdrag tegenover onze verdragsgenoten nog eens duidelijk zou uitspreken, wat wij bij de uitvoering van het verdrag met het oog op de, grote belangen van ons volk van hen meenden te mogen verwachten. Het daartoe door onze Tweede Kamerfractie op het ontwerp-goedkeuringswet ingediende amendement heeft de meerderheid niet kunnen verwerven, doch het was voor ons een grote voldoening, dat geheel de protestantse rechterzijde op de heer Gerbrandy na, alsmede een tiental rooms-katholieken, zich aan onze zijde hebben geschaard. Het is een publiek geheim, dat deze loop van zaken niet heeft nagelaten in het buitenland een indruk te wekken, die voor de toepassing van het verdrag niet anders dan heilzaam zal kunnen werken. Ik mag zonder overdrijving zeggen, dat wij, hoezeer oppositie, hier zeer constructief werk hebben verricht.

Er kan intussen niet genoeg op worden gewezen, dat Europese samenwerking alleen niet voldoende is. Wij leven, ik herhaal het, in een wereld, die in twee kampen is verdeeld.
In het kamp, waartoe wij behoren, wenst men vóór alles de grote goederen te bewaren ener beschaving, die zich door de eeuwen hoen, in de wisselwerking van christendom en humanisme heeft ontwikkeld. Weloverwogen spreek ik hier van christendom en humanisme, omdat beide uitgaan van de grote betekenis van de waardigheid van de mens. Daarom ook kunnen christenen en humanisten de handen ineen slaan, als het erom gaat die waardigheid te verdedigen tegen de gevaren, die dreigen uit het andere kamp, waar de mens als mens niet telt; waar niets ervan terughoudt hem te vernietigen, als dit de machthebbers maar even past.

Tegen dat gevaar hebben de vrije landen van het westen in 1949 het Noord-Atlantisch Verdrag gesloten. Het werd ingegeven door geen andere wens dan dat alle volken in vrede

zouden leven. Iedere gedachte van agressie is zijn deelgenoten vreemd. Doch tegelijkertijd zijn die deelgenoten vast besloten de vrijheid, het gemeenschappelijk erfdeel van hun volken, veilig te stellen. Dat betekent in deze wereld, dat zij zich militair zo sterk moeten maken, als mogelijk is. Nog altijd geldt de dichtregel uit Schiller's Wilhelm Tell: Es kann der Frömmste nicht in Frieden bleiben, wenn es dem bösen Nachbar nicht gefällt.
Zo'n boze buurman kan men alleen ontzag inboezemen door de kracht, waarover men beschikt. En vanzelfsprekend moet die kracht zeker niet minder zijn dan die, waarover de buurman de beschikking heeft.

Daarom mag het westen in onze dagen niet achter blijven bij de ontwikkeling van middelen met de meest afschuwelijke verdelgingskracht. Dit is nodig, omdat alleen daarin de waarborg kan zijn gelegen, dat die middelen nimmer zullen worden gebruikt. Want als het tot toepassing zou komen, dan zal niemand van ons zich enige illusie behoeven te maken. Dan zal in vervulling gaan het visioen uit de Openbaring van Johannes, die de mensheid zag getreden in de persbak, zodat er bloed uitkwam tot aan de tomen van de paarden zestienhonderd stadiën ver.

Er zijn goed bedoelende pacifisten, die zeggen: gij moet U van het ontwikkelen van de moderne middelen onthouden.
Zien zij, zo vraag ik mij af, dan niet in, dat onthouding van onze kant alleen de kans vergroot, dat zij van andere zijde zullen gebruikt worden? Het klinkt paradoxaal, maar voor het vrije westen is de voorbereiding tot de oorlog het beste middel om de vrede te bewaren. Steek de hand des vredes uit, doch houd Uw kruit droog!

Militaire paraatheid, hoe belangrijk ook, is echter niet het hoogste goed. Rechtvaardigheid is de hechtste grondslag, waarop een maatschappij kan worden gebouwd. Daarom wensen wij een gemeenschap, waarin sociale rechtvaardigheid zal heersen. Onder sociale rechtvaardigheid verstaan wij, dat de kansen voor alle leden van het volk zoveel mogelijk gelijk zullen zijn. Dat alle onderwijs open zal staan voor allen, die de capaciteit hebben om het te volgen. Dat er zal zijn een eerlijke beloning voor bekwaamheid, ijver en ondernemingslust.
Dat er zullen zijn redelijke voorzieningen tegen ziekte, ongeval, werkloosheid en invaliditeit, alsmede voor ouden van dagen, weduwen en wezen. Maar wij beschouwen het als het tegendeel van sociale rechtvaardigheid, als lonen en prijzen doorlopend worden opgejaagd, waardoor zij, die van een vast inkomen hebben te leven, zich telkens weer een stuk van hun

koopkracht zien ontroofd.

Als een eis van sociale rechtvaardigheid zien wij het ook, dat doelbewust wordt aangestuurd op vergroting van de mogelijkheden tot individuele bezitsvorming. Ook omdat er geen beter middel is om de vrijheid van de mens te vergroten dan vermeerdering van het eigen bezit.

De Staat, die deze doeleinden nastreeft is niet de Staat, die, zittende met gekruiste armen, zich aan het leven van zijn burgers niets gelegen laat liggen. Maar hij is ook niet de Staat, die die burgers bedreigt met de slavernij, waarop het socialisme, ondanks de goede, bedoelingen van zijn aanhangers, onherroepelijk moet uitlopen.

Het kan niet genoeg, worden herhaald, dat het wezen van het liberalisme is vrijheid. Vrijheid, die is de adem Gods en het leven der mensheid. Maar omdat zij dit is, moet zij worden nagestreefd voor allen. Voor alle leden van het volk zonder uitzondering. Daarom hebben wij onze Partij geproclameerd tot een Volkspartij. Een Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, omdat in de twee-eenheid van vrijheid en democratie het best tot uitdrukking wordt gebracht, dat wij geen bevoorrechting willen voor bepaalde groepen, doch gelijk recht voor allen.

Wij zijn aan deze leuze trouw geweest gedurende de jaren, die achter ons liggen. Wij zijn vastbesloten er trouw aan te blijven in de tijd, die voor ons is. In die overtuiging verklaar ik deze algemene vergadering geopend.